”Creativitatea în familie dezvoltă copii creativi”

Virginia Chirac- Profesor pentru învățământul preprimar
Grădinița de Aplicație a Liceului Pedagogic “Spiru Haret”
Buzău

“***Creativitatea este o floare atât de delicată, încât elogiul o face să înflorească, în timp ce descurajarea o înăbuşeşte adesea, chiar înainte ca ea să se poată transforma în floare***” A Osborn

În societatea actuală, **creativitatea nu este o modă efemeră nici ca problemă de cercetare pentru psihologi, pedagogi, esteticieni, nici ca obiect al preocupărilor educaționale**. **Ea este un produs al stadiului de civilizație la care a ajuns lumea contemporană**, în care -spre deosebire de vremurile trecute- **creativitatea a devenit obiectul unor acțiuni planificate, prin care este dezvoltată în mod deliberat, astăzi, problema dezvoltării creativității devenind o chestiune de politică economică şi de politică a educației**. Problema educării deliberate a puterii de producție creatoare constituie o prioritate, creativitatea fiind educabilă. O spun cu convingerea rezultată în primul rând din rațiuni concrete, obiective, iar experimentele prin care am investigat această problemă confirmă faptul că variabilele creativității asupra cărora s-a acționat au înregistrat îmbunătățiri evidente.

Procesul de creație este în strânsă legătură cu produsul activității. De fapt, produsul creației este un criteriu de evaluare a creativității, el fiind unic şi valoros pentru individ, pentru grupul din care face parte sau pentru societate ca întreg. Pentru a fi considerat creativ, produsul activității trebuie să fie caracterizat de câteva însuşiri:

- Originalitate-principalul indice al caracterului creator al unui produs material sau ideal;
- Valoare sau utilitate socială-reprezentând o deosebită importanță practică;

Analizând actul creator în evoluția sa, A. Taylor distinge cinci niveluri ierarhice de creativitate la care se pot situa indivizii în funcție de experiența psihologică a fiecăruia:

- **Creativitatea expresivă** se manifestă atunci când are loc o exprimare liberă şi spontană a persoanei, fără ca aceasta să fie preocupată de utilitatea specialĂ a produsului său. Este cea mai simplă formă a creativității şi poate fi identificată în desenele libere şi spontane ale copiilor, dar şi în aşa-zisele compuneri libere care sunt rezultatul exersării libere a actului vorbirii, mai ales la preşcolarii şi şcolarii din clasa I. Copiii trebuie încurajați să redea liber observațiile, întâmplările la care au fost martori, impresiile, părerile, gândurile, sentimentele. Trebuie să se instaureze în clasă un climat în care copiii să-şi poată manifesta în voie spontaneitatea ca factor activ al comportamentului lor. Desenele spontane realizate de copii au la bază un puternic suprt afectiv, prin ele copiii redând imagini ştiute şi îndrăgite de ei, aşa cum le percep şi le înțeleg. După E. Landau ”*planul expresiv este forma funcțională a creativității pentru care nici caracterul original şi nici priceperea nu reprezintă importanță*”[1]

1 Landau, Erica, -Psihologia creativității, EDP, București, 1979, p.79-80

- **Creativitatea productivă** -se manifestă atunci când o persoană şi-a însuşit priceperi şi deprinderi care-i permit să producă lucruri utile, însă produsul eleborat nu este original în raport cu alte produse, este lipsit de valoare socială dar prezintă noutate pentru individul respectiv. Creativitatea la acest nivel se manifestă în compuneri pe baza unor material de sprijin, povestiri cu început dat, după tablouri, cu cuvinte şi propoziţii de sprijin. Aceste povestiri nu sunt caracterizate de un înalt nivel al originalităţii.
- **Creativitatea inventivă**-este cea care face posibile invenţiile şi ea constă în ingeniozitatea cu care se descoperă corelaţii noi, originale între obiecte şi fenomene. Acest nivel al creativităţii implică utilizarea originală a experienţei dobândite, implică flexibilitate în perceperea de relaţii noi între elementele vechi, părţi anterior separate. Planul inventiv este un plan operativ şi puţini indivizi ajung la el, reprezentând cel mai înalt nivel al dezvoltării creativităţii individuale. La nivelul procesului de învăţământ, caracteristic acestui plan sunt: povestirile libere care solicită un efort intelectual din partea creatorului, libertate în alegerea tematicii, prilej de explorare a experienţei personale, poveştile cu început dat ce se desfăşoară într-o succesiune graduală, când se consolidează demersul gândirii creatoare, povestirile cu mai multe finaluri care, datorită ambiguităţii şi incertitudinii, suscită operativitate mintală, care uimesc, bucură şi cer din partea copiilor să izoleze cunoscutul de necunoscut şi să găsească soluţii din ce în ce mai elegante, mai suple, mai ingenioase; alcătuirea unor strofe pe baza unor rime date;
- **Creativitatea inovativă** este întâlnită la un număr restrâns de persoane şi anume, la persoanele cu talent. Creativitatea inovativă implică modificarea semnificativă a fundamentelor sau principiilor care stau la baza unui anumit domeniu."*Acesta este planul ale cărui produse pot fi măsurate după criteriile lui Lacken: cu cât sunt mai vaste efectele manifestate într-un anumit domeniu, cu atât mai mare este aportul lor creativ"*[2]
- **Creativitatea emergentă** -se manifestă la omul de geniu care revoluţionează un domeniu ştiinţific ori la creaţia artistic, deschizând noi căi de abordare. Este cea mai înaltă şi mai rară formă. Acest nivel implică aptitudinea de a absorbi experienţele existente. "*Marii creatori vizualizează aceste experienţe dincolo de capacitatea de înţelegere sau de apreciere a publicului larg. Adevărata creaţie este un ciudat amestec de foc şi de răceală*".[3] A.Taylor consemnează că a întâlnit mai mult de o sută de definiţii date termenului de creativitate, Gordon Allport desemnează prin creativitate capacitatea de a produce noul, dispoziţia generală spre nou, o anumită organizare a proceselor psihice în sistem de personalitate. A. Osborn denumeşte creativitatea ca "*imaginaţie constructiv-creatoare*"[4], în timp ce pentru M. Wertheimer este "*gândire productive-creatoare*"[5]

Problema cunoaşterii şi dezvoltării aptitudinilor creative se pune astăzi mai pregnant din pricina ritmului alert al dezvoltării societăţii contemporane, al dezvoltării ştiinţei şi tehnicii, progresul economic fiind în foarte mare măsură dependent de inteligenţa şi inventivitatea membrilor societăţii, de cantitatea de imaginaţie, de ingeniozitate şi originalitate investite în activităţile desfăşurate în diverse domenii.

2 Idem;p.81
3 Bejat, Marian, -"Talent, creativitate, inteligenţă", Ed Ştiinţifică, Bucureşti, 1971,p.136
4 Oprea, O, -„Tehnologia instruirii", EDP, Bucureşti, 1979, p.102
5 Idem;p.136

Cunoaşterea factorilor creativităţii ocupă un loc central în problematica domeniului, focalizând preocupările unui mare număr foarte mare de cercetători. Anca Munteanu arată că "*orice studiu sistematic şi consistent de creatologie reclamă analiza factorilor creativităţii, respective a acelor component care populează dinamic şi mozaical această realitate*".[6] Autoarea optează pentru clasificarea realizată de Marian Bejat, clasificare la care a intervenit cu unele modificări şi suplimentări de detaliu. Simplificând problema creativităţii, considerată rezultanta cristalizată superior a personalităţii, autoarea propune cooperarea multiplă dintre trei mari categorii de factori:

1. **Factorii psihologici**: intelectuali, nonintelectuali, aptitudini speciale, factori abisali;
2. **Factorii biologici**: eraditate, vârstă, sex, sănătate mintală;
3. **Factorii sociali**: condiţii socio-economice şi cultural, condiţii educative.

Analiza individual a acestor factori este "*dificil de realizat, deoarece ei evoluează într-o simbioză greu de disociat, cu multiple virtuţi compensatorii*."[7]

Condiţiile educative-Familia

În domeniul meu de activitate, fenomenul *familie* este deosebit de important, impunându-se prin caracterul timpuriu al intervenţiilor sale şi astfel devine atelierul primelor ucenicii ale copilului, pentru că, aşa cum afirmă T. Parsons: "*familiile sunt necesare pentru că personalitatea umană nu este născută şi fiindcă ea trebuie construită."*[8]

Famila funcţionează triadic: tatăl-principiul autorităţii, mama-principiul afectivităţii, fraţii şi surorile-principiul rivalităţii. Pârghia afectivă evocată este liantul care orchestrează funcţiile sale (de reglare, de socializare, de individualizare).

În urma experimentului desfăşurat, am observat că părinţii pot influenţa creativitatea copiilor, şi anume:

- Părinţii care cred în acordarea unei libertăţi largi copiilor au, în general, copii creativi.

Aceşti părinţi nu sunt autoritari, nu încearcă să-şi controleze copiii şi nu impun restricţii prea mari activităţii copiilor. John Irving îşi aminteşte de copilăria sa: "*mi se părea un mare lux să pot să fiu singur atât de mult timp. Nu mă săturam de asta când eram copil. Spaţiul meu era protejat de părinţi……Grozav îmi mai plăcea să fiu singur. Aveam o mare libertate*."[9]

- Copiii creativi au, în general, părinţi care îi respectă, au încredere în capacităţile lor,

cred în unicitatea personalităţii lor. Aceşti copii îşi dezvoltă în mod cu totul natural încrederea în sine în ceea ce priveşte asumarea riscurilor şi originalitatea lor. De ex: "*eşti deosebit şi îmi place aşa cum eşti, **doar pentru că eşti tu**."*

- Apropierea emoţională nu este prea mare. În familiile cu copii creativi nu se manifestă

legături emoţionale extreme de puternice. Uneori poate fi benefică o asemenea atitudine, alteori spiritul creativ al unui copil poate avea de suferit. Cheia pare a fi moderaţia: copiii nu trebuie să depindă exagerat de mult de părinţi, dar trebuie să ştie că sunt iubiţi şi acceptaţi.

6 Munteanu, Anca, -„Incursiuni în creatologie", Editura Augusta, Timişoara, 1994, p. 69;

7 Idem, p.70

8 Amabile, M., Teresa,-„Creativitatea ca mod de viaţă", Ed Ştiinţifică, Bucureşti, 1997, p.138

9 Idem, p. 139;

- Valori şi nu reguli. Părinții copiilor creativ nu sunt adepții regulilor. Această constatare

a apărut într-un studiu în care se comparau familiile celor două tipuri de copii. Cei proveniți din familiile "creative" se remarcaseră în domenii ca sculptura, arhitectura, muzica, baletul, jurnalistica. Aceasta nu înseamnă că aceste familii sunt tolerante, doar că oferă un set clar de valori asupra a ceea ce este bine sau rău, îşi încurajează copiii să stabilească singuri comportamentul conform acestor valori;

- Realizări, nu note. Părinții copiilor creativi au un respect pentru realizările copiilor lor.

Ei au declarat că "*celor mai bune note şi scorul mare realizat la testele de nteligență*" au fost mai puțin importante decât imaginația şi creativitatea copiilor lor;

- Părinți competenți şi activi-ei sunt **modelul nr 1** pentru copii,tinzând să fie extrem de

competenți şi să aibă interese foarte diverse;

- Aprecierea activității-copiii creativi se simt puternic încurajați de părinți în realizarea

activității lor creative, iar părinții le cultivă creativitatea întrezărită prin lecții, materiale, experiențe stimulatoare;

- Viziunea. Părinții copiilor creativi au o viziune clară asupra copiilor lor ca indivizi

independenți, diferiți, care să merite respect şi afecțiune, de la care se aşteaptă un comportament moral şi responsabil în orice situație ar fi puşi. Această viziune încurajantă este specifică, caracteristicile viziunii trebuind modelate în aşa fel încât copiii să fie capabili să realizeze lucruri fantastice şi deosebite. După cum spunea mama lui Jason Brown : *"viziunea nu a pornit de la mine, ci de la el."*

- Umorul-capacitatea de a face haz de situații, de evenimente. La copiii creativi, simțul umorului este mereu prezent;

Am expus o serie de criterii ce au influență în educația copilului creativ, **însă se pune problema educării copilului obişnuit, care îşi poate dezvolta potențialități creatoare, oricât de firave ar fie ele, dacă beneficiază de un mediu stimulativ**. Nu există formulă ideală de familie creativogenă, dar există o serie de principii care se pot respecta pentru aportul lor tonifiant:

- Părinții trebuie să ştie că nici un copil, indiferent de capacitățile sale, nu reprezintă o "*procură prin care pot recupera visele ce le-au rămas suspendate*."
- Fiecare părinte trebuie să aibă o relativă independență față de căsnicie, însă elasticitatea

de structură a cuplului nu trebuie să "primejduiască securitatea psihologică", față de care copilul nu se poate dezvolta corespunzător. Multe studii atestă rolul decisiv al mamei în achiziționarea limbajului, iar relațiile tandre dintre mamă şi copil contribuie la deschiderea spre lume şi încrederea în forțele proprii;

- Tipul de famile cu efectele cele mai favorabile asupra creativității este cel democratic,

deoarece întreține o atmosferă tolerantă, caldă, se abține să-i regizeze copilului fiecare pas, lăsându-i o marjă de inițiativă.Toate geniile ca s-au plasat pe vârful scării intelectuale au beneficiat în familie de o educație precoce şi intensivă. Exemplul lui K. White care la 14 ani a obținut doctoratul în filosofie datorită educației tatălui său a fost intens mediatizat.

- Familia trebuie să stimuleze de la cea mai fragedă vârstă libertatea de comunicare,

dorința de a pune întrebări. Imaginația copilului trebuie să aibă un câmp liber de desfăşurare, întrucât apetitul şi respectul acestuia pentru cultură se exersează întâi în familie.

- Printre factorii stimulativi ai creativității din mediul familial, se detaşează şi obiceiul de

a citi în mod curent. Pe parcursul şcolarității, familia trebuie să manifeste un interes rezonabil față de randamentul şcolar, fără a emite pretenții exagerate;

- Pe fondul încurajării permanente, copilul îşi poate dezvolta încrederea în sine, necesară

creației. În fața eşecurilor inerente, părinții trebuie să manifeste o critică binevoitoare. Contează sistemul de pedepse şi recompense, care trebuie să fie corect, nuanțat şi flexibil. Din perspectivele creativității este importantă exersarea în familie a capacității copilului de a-şi asuma un risc rezonabil.

Cu tot acest echipament aptitudinal şi atitudinal proprice creativității, familia poate oferi şcolii şi societății o materie primă încărcată de promisiuni. Pentru a se ridica la exigențele creativității a fost necesară instituționalizarea educației părinților prin cursuri de educație parentală.

BIBLIOGRAFIE:

Amable M. Teresa-*Creativitatea ca mod de viață*, Ed Ştiințifică, Bucureşti, 1997;

Arghezi, Tudor, -*Scrieri*, vol. III, Bucureşti, 1963;

Bălan, George, -*George Enescu*, Ed Tineretului, Bucureşti, 1958;

Bejat, Marian, -*Talent,creativitate, inteligență*, Ed Ştiințifică, Bucureşti, 1971;

Cajal, R. J, -*Drumul spre ştiință*", Ed Politică, 1967, Bucureşti

Cosmovici, Andrei,-*Psihologie general*ă, Polirom, Iaşi, 1996;

Cosmovici,Andrei,

Iacob, Luminița - *Psihologia şcolară*, ed Polirom, Iaşi, 1999

Landau, Erika, -*Psihologia creativității*, EDP, Bucureştoi, 1979;

Munteanu, Anca -*Incursiuni în creatologie*, Ed Augusta, Timişoara, 1994;

Nicola Gr&colab.,-*Stimularea creativității elevilor în procesul de învățământ*, EDP, Bucureşti, 1981

Oprea, O, -*Tehnologia instruirii",* EDP, Bucureşti, 1979,

Rawlinson,G. -*Gândire creativă şi brainstorming*, Codesc, Bucureşti, 1998;

Roşca, Alexandru-*Creativitatea*, Colecția Orizonturi, Ed Enciclopedică, Bucureşti, 1981;